

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/30, p. 175-187

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12589>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Prof. Dr. Füsün ATASEVEN –
Prof. Dr. Emine BOGENÇ DEMİREL

This article was checked by iThenticate.

ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ EKSENİNDE TÜRKİYE’DE LAFONTEN ÇEVİRİLERİNİN DOLAŞIMINI OKUMAK

Zeynep GÖRGÜLER*

ÖZET

Çeviri sosyolojisi yaklaşımı, çeviriyi, farklı gerçeklik düzlemlerinde üretilen ve çoklu mekanizmaların bir arada işlediği bir eylem şekli olarak kabul etmekte ve bu sürecin oluşmasında iş başında olan toplumsal koşulları teşhis etme görevini üstlenmektedir. Bu araştırmanın amacı, farklı tarihsel kesitlerde, yazar/çevirmen Nazım Hikmet ve Orhan Veli tarafından Fransızcadan Türkçeye çevrilen Lafonten Masallarının, Türk kültür ve yazın alanındaki dolaşımına yönelik çeviri sosyolojisi yaklaşımı odağında bir okuma gerçekleştirmektir. Çeviri sosyolojisi, çeviri ürünü çevreleyen, çeviri sürecini belirleyen siyasi ve sosyo-kültürel tüm koşullar ile çeviri sürecine katılıp, ürünün ortaya çıkmasında rolü olan tüm eyleyicileri ele alan bir çözümleme yöntemi sunmaktadır. Araştırmanın yöntemsel vurgu noktalarını, Bourdieu sosyolojisinin ana kavramları temel alınarak oluşturulan çeviri sosyolojisine ilişkin kültürlerarası dolaşım, markaj, çeviri normları ve toplumsal koşullar/kısıtlar gibi kavramsallaştırmalar oluşturmaktadır. Bu çerçevede, ilgili çeviri yapıtların üretiminde/dolaşımında ve tüketiminde rol oynayan çevirmen, editör ve yayınevi gibi eyleyicilerin benimsedikleri çeviri stratejileri, ilişkisel bir kavrayış vurgusuyla ele alınmaktadır. Sözü edilen çeviri yapıtları çevreleyen, yapılandıran ve biçimlendiren iktidar ilişkilerine dayalı sosyo-kültürel koşulların, ilgili eyleyicilerin, çeviri odaklı üretim pratikleri üzerindeki simgesel etkileri araştırılmaktadır. Böylelikle, Lafonten çevirilerinin kültürlerarası dolaşımını çeviri eylemi üzerinden okumak, Türk kültür ve yazın alanını yeniden üreten toplumsal hareketlerin izlerinin sürülmesine yönelik bir yol haritası çizmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri sosyolojisi, çeviri pratiği, Lafonten masalları, Nazım Hikmet, Orhan Veli, kültürlerarası dolaşım.

* Arş. Gör. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, El-mek: zeynepster@gmail.com

**READING THE CIRCULATION OF LAFONTAINE'S FABLES
TRANSLATIONS IN TURKEY IN THE AXIS OF THE
SOCIOLOGY OF TRANSLATION**

ABSTRACT

The translation sociology approach recognizes translation as a form of practice that is produced in different platforms of reality and co-operated with multiple mechanisms, and undertakes the task of identifying the social conditions at work in the formation of this process. The aim of this research is to carry out a reading of *La Fontaine's Fables*, which is translated from French to Turkish by Turkish writer/translator *Nazım Hikmet* and *Orhan Veli* by focusing on the *sociology of translation* in different historical sections. The methodological points of emphasis of the research are conceptualizations such as *intercultural circulation*, *marquage*, *translation norms* and *social conditions/contradictions* on translation sociology based on the main concepts of Bourdieu sociology. In this framework, the translation strategies adopted by actors such as translators, editors and publishers who play a role in the production/circulation and consumption of related translation works are handled with an emphasis on relational understanding. The symbolic effects of relevant actors on translation-oriented production practices are investigated under the socio-cultural conditions based on power relations surrounding, structuring and shaping the mentioned translation works. Thus, reading the intercultural circulation of the translations of the La Fontaine through translation practice draws a road map for the perception of social movements living in the field of Turkish culture and literature.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

The translation sociology approach recognizes translation as a form of practice that is produced in different platforms of reality and co-operated with multiple mechanisms, and undertakes the task of identifying the social conditions at work in the formation of this process. The aim of this research is to carry out a reading of *La Fontaine's Fables* which is translated from French to Turkish by Turkish writer/translator *Nazım Hikmet* and *Orhan Veli* by focusing on the *sociology of translation* in different historical sections (between 1960 and 2000). The methodological points of emphasis of the research are conceptualizations such as *intercultural circulation*, *marquage*, *translation norms* and *social conditions/contradictions* on translation sociology (Sapiro, 2008) based on the main concepts of Bourdieu sociology (Bourdieu, 1984, 2006; Bourdieu & Wacquant, 2007). In this framework, the translation strategies adopted by actors such as translators, editors and publishers who play a role in the production/circulation and consumption of related translation works are handled with an emphasis on relational understanding. The symbolic effects of relevant actors on translation-oriented production practices are investigated under the socio-cultural

Turkish Studies

conditions based on power relations surrounding, structuring and shaping the mentioned translation works. Thus, reading the intercultural circulation of the translations of La Fontaine through translation practice draws a road map for the perception of social movements living in the field of Turkish culture and literature.

Methodological framework

Five translations are considered within the scope of the study. In the field of Turkish culture and literature, the writers/translators and political identities of Nazım Hikmet and Orhan Veli support the selection made in this direction. Another common feature of the related translators is that they translate La Fontaine’s Fables, one of the respectable works of western literature, from the source language French to Turkish. At the same time, the differences in the level of paratextual elements found in translation works are on the agenda of questioning socio-cultural movements in Turkish culture and literature, where the relevant translated texts are produced/circulated and consumed, acting from a historical perspective. Sapiro's (2008) translation sociology approach, based on the main concepts of Bourdieu sociology, shows that translation practice takes place within social relationship networks. In this context, political, economic and socio-cultural conditions/contradictions guide the intercultural circulation of translated texts and shape the habitus of all actors involved in the translation act. The actors in question are positioned in the translation field with their strategies adopted in the translation process with the current habitus from the past and the type and volume of the capital they are equipped with.

Nazım Hikmet’s translations

Oda Yayınları published the first translation work in 1980 with the title of *Ağustos Böceği ile Karınca* under the *Çocuk Kitapları Serisi* (target text I). The second translation is the book *Şiirler*, number nine on the collection, which consists of all the works of Nazım Hikmet, published by Adam Yayınları (target text II). This work titled *La Fontaine’den Masallar* was published in 1989. The third translated text is *Ağustos Böceği ile Karınca*, in *Öbür Masallar* section of the third book *Masallar, Hikayeler* published by Yapı Kredi Yayınları in 2002 (target text III). Three translations, respectively, are examined in the context of paratextual elements.

Considering the primary identity of Nazım Hikmet as a writer in the field of Turkish culture and literature, it can be stated that he is in the class of part time translator who make the translation profession as an additional job. For the writer/translator Hikmet, aesthetic and formal worries are at the forefront and the related target texts are closer to the source culture and language norms. Relevant publishing houses are publishing related target texts received by Nazım Hikmet in the direction of the translation policies they have adopted. Oda Yayınları and Yapı Kredi Yayınları have published the target texts together with the preface containing the symbolic sentences for the political scheme that Hikmet wrote, without applying censorship. Adam Yayınları, however, does not include this mentioned preface in the work. Related publishing houses are exposed to political pressure and are forced to make additions/subtractions to the dialect in the direction of the type and

Turkish Studies

volume of the capital they own, while others decide to publish the translation without any addition/subtraction.

Orhan Veli's translations

Within the scope of the research, it has been found that La Fontaine's Fables which are translated from French to Turkish in different historical periods by Orhan Veli. In this frame, the target text IV is the translation of *La Fontaine'in Masalları*, published in 1969 by Doğan Kardeş Yayınları. The target text V is the work published in 2003 within the scope of the children's series named *Doğan Kardeş* of Yapı Kredi Yayınları, which has the same title as target text IV. In this context, the paratextual elements that stand out in the target texts in question are examined respectively.

Because of the effective political identity of Orhan Veli after the 50s, some textual and paratextual restrictions have been introduced by Yapı Kredi Yayınları for the relevant target texts. In this context, Yapı Kredi Yayınları does not include the translator's identity in the target text. The restructuring process that Yapı Kredi Yayınları has carried out in the 2000s with Orhan Veli's translations of La Fontaine, socio-cultural production and re-structuring in the context of paratextual elements can be taken as indicators of new translation policies adopted by the publisher concerned. The publishing house puts the emphasis on the translator's identity by making additions to the text size on the outer cover and if necessary the inner cover.

Conclusion and perspectives

As it can be seen, once again the fact that the translation practice is organized in social process and action is emphasized once again in the readings carried out through the intercultural circulation of La Fontaine translations in Turkey. When the production/circulation/ consumption processes in the field of Turkish culture and literature of the related translation works analyzed in the light of concepts related to translation sociology are examined, it is found that political and socio-cultural movements become a formative role in the translation strategies applied by translators, publishers and editorial social actors. Thus, the conceptualizations of translation sociology unhide power relations that are symbolic, veiled and concealed political, economic, socio-cultural based reproduced cultural/literary production areas rising around Lafontaine circulation in Turkey. As a result, it is very important to read the strategies adopted by the translation product, the processes in which it is introduced and consumed and all the actors (institutions, authors, translators, publishers, editors, readers) playing a role in these processes with a relational reasoning method by focusing on the textual and paratextual elements. This is because, it is possible to gain awareness or in other words *to develop a sociological vision* of power relations that shape the translation practice!

Keywords: sociology of translation, translation practice, Lafontaine's Fables, Nazım Hikmet, Orhan Veli, intercultural circulation.

[...] *Aslında kopuş, bakışın dönüşüme uğraması anlamına gelir ve sosyolojide araştırma eğitiminin öncelikle, sırta vakıf olmaya dayalı felsefelerdeki ifadeyle yeni gözlerle baktırması gerektiği söylenebilir. Yeni bir insan değilse de, en azından yeni bir bakış, sosyolojik bir göz yaratmak söz konusudur. Bu da gerçek bir dönüşüm, [...] toplumsal dünyaya bakışın baştan aşağı değişmesi olmadan mümkün değildir. [...]* (Bourdieu & Wacquant, 2007: 258)

Giriş

Çeviri, dillerarası olduğu kadar kültürlerarası diyalog ortamının yaratılmasına yönelik gerçekleştirilen bir eylem biçimidir. Bu şekilde, bir metnin, bir dilden başka bir dile taşınma süreciyle birlikte, bir kültürün diğer bir kültüre açılımına zemin hazırlanmaktadır. Bu bağlamda, çeviri metnin yalnızca dilsel-metinsel boyutuyla bütüncül bir çözümleme yapılamayacağını savunan ve çeviriyi, metin-içi ve metin-dışı öğelerin etkileşimi sonucu oluşan bir ürün olarak irdeleyen kavramsal yaklaşımlar önem kazanmaktadır. Özellikle, 20. yüzyılın son çeyreğinden, 2000’li yıllara gelindiğinde, çeviri pratiğine yönelik çok yönlü çözümleme biçimlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Çeviri alanının, sosyoloji alanıyla, disiplinlerarası düzlemde kesişmesi sonucunda yapılan çeviri sosyolojisi yaklaşımı, çeviri eyleminin toplumsal boyutunu gündeme taşımaktadır. Bu doğrultuda, çeviri pratiğinin sadece dilsel bir aktarım olmaması ve bununla birlikte toplumsal örüntü ağlarının bir parçası olarak yalnızca çevirmen tarafından yönlendirilen bireysel bir süreç olarak algılanmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Çeviri sosyolojisi yaklaşımı, çeviri pratiğinin, çoklu eyleyicileri ve çok katmanlı mekanizmaları kapsayan bir üretim süreci olduğu gerçeği gündeme taşınmaktadır (Bourdieu, 1989; Chesterman, 2006; Demirel, 2012, 2013, 2014; Gambier, 2006; Heilbron & Sapiro, 2007; Inghilleri, 2005; Meylaerts, 2008; Sapiro, 2008, 2009; Simeoni, 1998, 2008). Çeviri sosyolojisi alanına yönelik yaklaşımıyla öne çıkan Johan Heilbron & Gisèle Sapiro, çeviriyi, “toplumsal bir pratik ve uluslararası düzlemde gerçekleşen kültürel değiş-tokuşların itici gücü olarak ele almak gerektiğine dikkat çekerek, çeviri pratiğine katılan birey ve kurumlardan oluşan tüm eyleyicilerin, çeviri çözümlmelerine dahil edilmesinin zorunluluğuna” vurgu yapmaktadırlar (2007: 43).

Bu araştırma çerçevesinde, Fransızcadan Türkçeye çevrilen *Lafonten Masallarının*¹, çeviri sosyolojisine ilişkin kavramlar odağında çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma nesnesi, Nazım Hikmet ve Orhan Veli tarafından, Fransızcadan Türkçeye farklı tarihsel kesitlerde (1960-2000 yılları arasında) çevirisi yapılan *Lafonten Masallarından* oluşmaktadır. İnceleme kapsamında, beş adet çeviri yapıt ele alınmaktadır. Türk kültür ve yazın alanında, Nazım Hikmet’in ve Orhan Veli’nin sahip oldukları yazar/çevirmen ve siyasi kimlikleri, bu doğrultuda yapılan seçimi desteklemektedir. İlgili çevirmenlerin, bir diğer ortak yönü ise Batı edebiyatının saygın eserlerinden biri olan *Lafonten Masallarını*, kaynak dilden yani Fransızcadan Türkçeye çevirmiş olmalarıyla açıklanabilmektedir. Aynı zamanda, çeviri yapıtlarda tespit edilen metin-dışı öğeler düzeyindeki farklılıklar, tarihsel bir perspektiften hareketle, ilgili çeviri metinlerin üretildiği/dolaşıma sokulduğu ve tüketildiği Türk kültür ve yazın alanında etkili olan sosyo-kültürel hareketleri sorgulama zorunluluğunu gündeme taşımaktadır.

Araştırmanın ilk aşamasını oluşturan kavramsal çerçevede, Pierre Bourdieu tarafından geliştirilen sosyolojik çözümleme yönteminin dayandırıldığı *alan*, *eyleyici*, *habitus* ve *sermaye* gibi temel kavramlar üzerinde durulmaktadır (Bourdieu & Wacquant, 2007; Bourdieu, 2006, 1984). Daha sonrasında ise, sözü edilen Bourdieu sosyolojisinin ana kavramları temel alınarak oluşturulan çeviri

¹ Tümü kapsayıcı olmamakla birlikte, Fransızcadan Türkçeye çevrilen *Lafonten Masallarına* yönelik bibliyografya çalışması için bkz. (Ceylan & Görgüler Süter, 2007). Bu makale, Yıldız Teknik Üniversitesi, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programında yer alan “Çeviri Sosyolojisi ve Yeni Yaklaşımlar” dersi kapsamında hazırlanan çalışmanın güncellenmiş ve geliştirilmiş halidir.

sosyolojisine ilişkin *kültürlerarası dolaşım*, *markaj* ve *toplumsal koşullar* gibi diğer kavramsallaştırmalara yer verilmektedir (Bourdieu, 1989; Sapiro, 2008).

Araştırmanın uygulama aşamasına gelindiğinde ise, yukarıda sözü edilen çeviri yapıtlara yönelik metin-dışı öğeler (ön-arka-iç kapak ve şayet varsa ön/son-sözler) odağında bir okuma gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede, yukarıda sözü edilen çeviri sosyolojisine ilişkin kavramlaştırmaların, ilgili çeviri yapıtlardaki iz düşümleri araştırılarak; kültürlerarası dolaşım sürecinde, toplumsal hareketlerin Lafonten Masallarını nasıl yeniden ürettiği tartışılmaktadır.

1. Yöntemsel çerçeve

1.1. Bourdieu sosyolojisi

Fransız sosyolog Pierre Bourdieu geliştirdiği sosyolojik çözümlemenin temelini saha merkezli araştırma yöntemine dayandırmaktadır. Kuramın ve uygulamanın etkileşim içerisinde olduğu bir bilgi ağı inşa eden Bourdieu, yapıya odaklanan sosyolojik çözümlemenin aksine eyleme odaklanan bir araştırma yöntemi sunmaktadır. Bourdieu'ye göre, sosyolojik çözümlerinin odağında toplumsal uzam ve o uzamı her an yeniden üreten toplumsal eylem ve eyleyiciler bulunmaktadır. Başka bir deyişle, Bourdieu'nün sosyolojik kavrayışı, bireysel pratiklerin, yönelimlerin, davranış biçimlerinin ve yargıların arkasında yatan sosyo-kültürel mantığı keşfetmeye dayanmaktadır (1984: 40).

Bununla birlikte, düşünür, yapı-eylem, nesnel-öznel, kuram-uygulama gibi karşıtlıklar üzerine kurulu ve toplum tarafından kabul gören ikircikli düşünce sistemini reddetmektedir. Böylelikle, Bourdieu, toplumsal olguların her birini bağımsız bir sistem içerisinde ele almak yerine birbirleriyle olan ilişkilerini veya bağıntılarını düşünmeyi önermektedir. Bağıntıların ancak bağıntı dizgeleri içinde anlam kazandığını dile getiren Bourdieu, *alan* kavramıyla düşünmenin, *bağıntısız düşünmek* anlamına geldiğinin altını çizmektedir (Bourdieu & Wacquant, 2007: 80). Belirli bir alanda çalışan bireyleri ve kurumları *eyleyiciler* olarak adlandıran Bourdieu, alanı “eyleyiciler arasındaki nesnel bağıntıların konfigürasyonu ya da ağı olarak” betimlemekte ve eyleyicilerin her birinin alan içerisindeki konumlarının, sahip oldukları *sermayenin* hacmi doğrultusunda belirlendiğini dile getirmektedir (Bourdieu & Wacquant, 2007: 81-82). Eyleyiciler, sermayelerinin türüne ve hacmine göre alanda mücadele etmektedirler. Bourdieu'ye göre, bir sermaye ya da sermaye türü, belli bir alanda hem mücadele silahı hem de uğruna mücadele edilen şeydir (Bourdieu & Wacquant, 2007: 81-82). *Ekonomik sermaye*, eyleyicinin maddi donanımına yönelik olmalıdır. *Kültürel sermaye*, bireyin yetenekleri, profesyonel hayatta sahip olduğu ünvan ve bireye kültürel anlamda prestij kazandıran kültürel donanımdır. *Sosyal sermaye*, bireyin aile ve çevresiyle olan arkadaşlık ilişkilerini kapsamaktadır. *Simgesel sermaye* ise sanatçının, “bilişsel temeline, yani bilgisine ve başkaları tarafından kabul görmeye dayalı sermayesidir” (Bourdieu, 2006: 149).

Bourdieu'nün, önerdiği sosyal çözümleme yönteminde başvurduğu bir diğer önemli kavram *habitus*'dür. Habitusu, “toplumsallaşmış öznellik” olarak tanımlayan düşünür, bu kavramı da alan kavramı gibi toplumdaki eyleyiciler arasındaki bağıntıları açıklamak üzere tasarlamıştır (Bourdieu & Wacquant, 2007: 116). Habitus, toplumdaki yapıların, bireyi ya da bedeni şekillendirmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bir anlamda, habitus, bireyin pratiklerinin tümüdür. Birey, konumlandığı toplumsal uzamdaki ekonomik, siyasi, kültürel ve görünmez sembolik yapıları içselleştirmesi sonucunda habitusleri ile donanmaktadır. Toplumsal olguların yanı sıra, bireyin genetik birikimi de pratiklerini yönlendirmekte ve ait olduğu alanda konum kazanmasını sağlamaktadır. Bourdieu'nün deyimiyle, habitus “zamansaldır, geçmişten beslenerek geleceğe yönelik pratik bir gönderme içerir” (Bourdieu & Wacquant, 2007: 131). Habitus kavramına ilişkin Bourdieu'nün değindiği bir diğer nokta ise, habitusun zaman içerisinde değişime uğradığı gerçeğidir. Bourdieu'ye göre, “toplumsal değişimler sadece formel yapıları değil, aynı zamanda alışagelmış

eylem yönelimleri içindeki değişimler olarak da ortaya çıkarlar” (Bourdieu & Wacquant, 2007: 104). Her alanın kendine özgü işleyiş biçimi olduğunu savunan Bourdieu, eyleyicilerin geliştirdikleri habituslarıyla, sahip oldukları sermayeyi korumak ya da dönüştürmek yönündeki tercihleri doğrultusunda alanda konum aldıklarını belirtmektedir.

1.2. Çeviri sosyolojisi

Görüldüğü üzere, Bourdieu geliştirdiği sosyolojik çözümlemede, *alan*, *eyleyici*, *habitus* ve *sermaye* gibi kavramları ilişkisel bir kavrayışla ele almaktadır. Bu noktadan hareketle, çeviri sosyolojisi çerçevesinde, Bourdieu tarafından kaleme alınan “*Les Conditions Sociales de la Circulation Internationale des Idées*” [“*Düşüncelerin Uluslararası Dolaşımının Toplumsal Şartları*”] (1989) adlı çalışma öne çıkmaktadır. Bourdieu’ye göre, düşüncelerin, uluslararası/kültürlerarası dolaşımı çeviri yoluyla gerçekleşmektedir. Düşüncelerin ve buna bağlı olarak metinlerin kültürlerarası dolaşımını, “entelektüel ithalat-ihracat” olarak tanımlayan Bourdieu, kültürel yapıtların, uluslararası dolaşım sürecinde, bir dizi toplumsal işlemde geçtiklerini ifade etmektedir. Bu bağlamda, kültürel yapıtlarda yer alan metin-dışı öğelerin, *markaj işlemine* tabi olduklarını sözlerine eklemektedir. Metin-dışı öğeler (ön-arka-iç kapak ve şayet varsa önsözler), çeviri yapıtın üretimini, kültürlerarası dolaşımını ve hedef kitle tarafından tüketimini biçimlendirmektedir (1989: 1-2).

Bourdieu’nün sözünü ettiği markaj işlemi üç aşamadan oluşmaktadır. *Seçim* işlemi, hangi yapıtın kim tarafından çevrileceğine ve hangi yayınevi tarafından yayımlanacağına yönelik olan süreci kapsamaktadır. Bunlar, yapıtın, çevirmenin ve yayınevının seçimi konusundaki kararlardır. Bir sonraki aşamada, *markaj* işlemi gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, ön ve arka kapaklar, önsözler ve yapıttaki görseller dikkate alınmaktadır. İlgili öğelerin seçimine çoğunlukla yayınevi karar vermektedir. Son aşamada ise, Bourdieu, *okuma* işlemi ya da başka bir deyişle, çeviri yapıtın, erek okur tarafından alınma sürecini gündeme getirmektedir. Okurun, çeviri yapıta yönelik alımlama süreci, toplumsal baskılar tarafından kontrol altına alınmaktadır. Bunun sonucunda, çeviri metin, kaynak metninden anlam düzeyinde uzaklaşarak, kaynak kültürdeki işlevinden farklı bir yöne sapmaktadır. Bourdieu’nün deyişiyle, “ithal edilen metin yeni bir marka kazanmaktadır” (Bourdieu, 1989: 4). Hangi yapıtın, hangi yazar ve yayınevi tarafından çevrileceğine yönelik seçimlerin temelinde, Bourdieu’nün vurguladığı gibi “karşılıklı çıkarlar etkili olmaktadır” (Bourdieu, 1989: 3). Bu çerçevede, genç bir yazarın saygın bir yabancı eseri çevirmesi, ülkesinde sahip olduğu konumuna saygınlık katabilmektedir. Başka bir örnekte ise, ekonomik sermayeye sahip bir yayınevi, kültürel sermayesini güçlendirmek adına saygın bir yapıtı çevirmeyi tercih edebilmektedir. Ya da popüler, çok satan bir yapıtın çevrilmesi, bu doğrultuda yayınevının ekonomik sermaye hacminin artmasını sağlamaktadır (Bourdieu, 1989: 4).

Çeviri sosyolojisi yaklaşımı çerçevesinde öne çıkan bir diğer çalışma ise, Gisèle Sapiro tarafından kaleme alınan “*Normes de Traduction et Contraintes Sociales*” (2008) [“*Çeviri Normları ve Toplumsal Kısıtlar*”] adlı çalışmadır. Bu bağlamda, yazar, çevirilerin üretildiği ve dolaşıma girdiği kültürel uzamdaki toplumsal ilişkilerin önemi üzerinde durulması gerektiğinin altını çizmektedir. Siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel koşullar etrafında ortaya çıkan kısıtlar, kültürlerarası eksende, çeviri yapıtların üretim/dolaşım/tüketim süreçlerine nasıl yeniden üretmektedir? Tüm bu kısıtlar, çeviri pratiğini üreten eyleyicilerin (çevirmenler, yayınevleri, editörler, okur...) habituslerini ya da başka bir deyişle çeviri stratejilerini nasıl yeniden inşa etmektedir?

Sapiro’ya göre, norm kavramı, kuralların *kolektif ve toplumsal* özelliklerini ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle, Sapiro, çeviri normlarının, “toplumsal yapılar tarafından dışarıdan çevirmene dayatıldığı ve bu normların eğitimi sırasında ya da çeviri yaparken ve özellikle

yaptırımlarla büyük ölçüde içselleştirildiği” görüşünü dile getirmektedir (Sapiro, 2008: 2). Yazarın, sözünü ettiği normlar, “metnin ve ithalatçıların toplumsal konumlarına göre değişkenlik” göstermektedirler (Sapiro, 2008: 3). Çeviri metinler üretildikleri yazın/kültür alanındaki hiyerarşik yapı doğrultusunda konumlandırılmaktadır. Kültürlerarası dolaşımında, çeviri metnin, erek kültürde kabul edilme derecesi ait olduğu edebiyat akımına, kategorisine ve türüne göre belirlenmektedir (Sapiro, 2008: 3).

Sapiro’nun üzerinde durduğu bir diğer unsur ise *ithalatçıların toplumsal konumlarıyla* ilişkilidir. Sapiro, toplumsal bir eyleyici olarak çevirmeni *ithalatçı* olarak tanımlamaktadır. Yazar, çevirmenin benimsediği normların, “toplumsal konumu, tanınmışlığı, çalışma şartları ve habitusu” doğrultusunda değişkenlik gösterebileceğini sözlerine eklemektedir (Sapiro, 2008: 4-5). Sapiro, çevirmenleri *profesyonel* ve *yarı zamanlı* çevirmenler olarak ikiye ayırmaktadır. Profesyonel çevirmenler, bu mesleği para kazanmayı amaçlayarak yaptıkları için toplumsal baskıların dayattığı çeviri normlarına daha fazla bağımlı kalmaktadırlar. Yarı zamanlı çevirmenler ise, bu mesleği ek bir iş olarak yapan akademisyenlerden ve yazarlardan oluşmaktadır. Bu kişilerin akademik bir çevreden gelmeleri ve kültürel/simgesel sermayeye sahip olmaları nedeniyle, çeviri normları karşısında sözü edilen baskılardan daha az etkilendiklerini göstermektedir (Sapiro, 2008: 4-5).

Sapiro’nun, Bourdieu sosyolojisinin ana kavramlarını temel alarak yapılandığı çeviri sosyolojisi yaklaşımı, çeviri pratiğinin toplumsal ilişki ağları içerisinde gerçekleştiğini göstermektedir. Bu bağlamda, siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel kısıtlar, çeviri yapıtların kültürlerarası dolaşımını yönlendirmekte ve çeviri eylemine katılan tüm eyleyicilerin habituslerini biçimlendirmektedir. Söz konusu eyleyiciler ise geçmişten beslenen bugünkü habitusleriyle ve donatıldıkları sermayenin türü ve hacmi doğrultusunda, çeviri sürecinde benimsedikleri stratejileriyle çeviri yazın alanında konum almaktadırlar.

2. Türkiye’de Lafonten çevirilerinin dolaşımı

Araştırma konusunu oluşturan *La Fontaine Masalları*², yazar Jean de La Fontaine tarafından kaleme alınmış olup, toplamda 238 fabldan oluşan bir seridir. Fabl, içerisinde bitki ve diğer cansız varlıkların yanı sıra, genellikle hayvanların insanlar gibi davranıp, konuştuğu küçük öyküleri, şiir ve düzyazı halinde sunan bir yazın türüdür. La Fontaine Masalları’nda irdelenen konular, şark klasiklerinden esinlenerek oluşturulmuştur. Beydeba’nın, *Kelile ve Dimne* eserindeki hikayelerin pek çoğu, Jean de La Fontaine tarafından şiir şeklinde yeniden kaleme alınmıştır. Fabl masallarında, toplumun her kesimine hitap eden gündelik bir dil kullanılmıştır. Bu bağlamda, görünüşleri, davranışları ve konuşmalarıyla son derece canlı masal kahramanları yaratılmıştır. Masallarda, konu ve anlatım zenginliğinin yanı sıra, dönemin toplumsal yapıları da öne çıkmaktadır. Fabl masallarının ana teması, insanoğlunun yüzyıllardır günlük yaşamında içselleştirdiği temel ahlaki pratiklerdir. Masallarda öne çıkan hayvanlar çoğunlukla aslan, kurt, tilki, eşek ve horozdur (Tepebaşı, 2007: 42).

2.1. Nazım Hikmet çevirileri

İlk çeviri yapıt, 1980 yılında Oda Yayınları tarafından *Ağustos Böceği ile Karınca* başlığı altında, *Çocuk Kitapları Serisi* kapsamında yayımlanmıştır. İkinci çeviri yapıt ise, Adam Yayınları tarafından yayımlanan, Nazım Hikmet’in bütün yapıtlarını bir araya toplayan serideki dokuz numaralı *Şiirler* adlı kitaptır. *La Fontaine’den Masallar* başlıklı bu yapıt, 1989 yılında yayımlanmıştır. Üçüncü çeviri yapıt ise, 2002 yılında Yapı Kredi Yayınları’nın yayımladığı *Masallar, Hikayeler* adlı serinin üçüncü kitabındaki, *Öbür Masallar* bölümünde yer alan *Ağustos Böceği ile Karınca* metnidir. Sırasıyla, üç çeviri yapıt metin-dışı öğeler bağlamında incelenmektedir.

² Kaynak yapıt için bkz. (De La Fontaine, J., 1960).

2.1.1. Çeviri yapıt I

Masaldan önce Nazım Hikmet’in eklediği öndeyiş şu satırlardan oluşmaktadır:

“[...] Ben bu masaldaki karıncadan tiksiniyorum, öğrenirim. Ağustos böceğine gelince; ona bütün bir yaz kendini, özünü düşünmeden, türkü çağırdığı için değil; hayır, onun en güzel, en kahraman yanındır; hayır ben ağustos böceği gidip karıncanın kapısını çalacak kadar budalalaştığı için, en sonunda yüreğinin gücünü böylece kaybettiği için kızarım [...]” (De La Fontaine (çev. N.Hikmet), 1980: 5-7).

Oda Yayınları tarafından yayımlanan çeviri kitabın ön kapağı ele alındığında, *Ağustos Böceği ile Karınca* adlı ilk masal, aynı zamanda ilgili yapıtın başlığını oluşturmaktadır. Kapaktaki resimde, ağustos böceği ile karınca bulunmaktadır. İç kapak incelendiğinde ise “Türkçesi: Nazım Hikmet” ibaresi öne çıkmaktadır.

Arka kapağa gelindiğinde ise, yayınevi tarafından kaleme alındığı öngörülen sonsöz bulunmaktadır:

“Türkçenin büyük ustası, şiirimizin yüz akı Nazım Hikmet, Lafonten’in en güzel, en seçme masallarını manzum bir dille Türkçemize kazandırmıştır. Her biri birbirinden güzel olan masalları elinizdeki kitapta toplamış... Bu masallardaki hayvanlar genellikle hayvanlardan seçilmiş. Hayvanların başından geçen olayları öğrenince kendimize derler çıkarıyor, iyile kötünün, güzelle çirkinin, haklıyla haksızın kavgasını daha iyi anlıyoruz” (De La Fontaine (çev. N. Hikmet), 1980).

2.1.2. Çeviri yapıt II:

Adam Yayınları tarafından 1989 yılında yayımlanan yapıtta, Nazım Hikmet tarafından çevrilen Lafonten Masallarının tamamı bulunmaktadır. Önsöz niteliğinde bir metne yer verilmemektedir. Çeviri metinlerden önce çevirmene ait bir öndeyiş bulunmamaktadır. Çevirmenin adı, ön kapakta çarpıcı yazı karakterlerine başvurulularak belirlemektedir. Yazarın adı, çevirmenin altında ve daha küçük harflerle belirtilmektedir. İç kapakta ise, ilgili yayınevi, söz konusu olan çeviri yapıtın derleme sürecini şu satırlarla ifade etmektedir:

“Nazım Hikmet’in bütün yapıtlarını (şiirlerini, oyunlarını, romanlarını, öbür düzyazılarını) bir araya toplayan bu dizi kitaplarda kronolojik sıra uygulanmıştır. Yalnız şiir bölümünde, şairin çocukluk ve çiraklık dönemi ürünleri ayrı bir ciltte toplanarak şiir kitapları dizisinin en sonuna konmuştur. Bu cilt şairin yetişme yıllarındaki gelişmelerini izlemek isteyenler içindir” (De La Fontaine (çev. N. Hikmet), 1989).

Arka kapağa gelindiğinde, yayınevinin çeviri yapıta yönelik kaleme aldığı kısa bir bilgilendirme yazısına yer verilmektedir:

“Nazım Hikmet’in çok güç koşullarda korunmuş, elden ele geçmiş, bazıları sağlığında basılamamış, bazıları özen gösterilmeden basılmış olan yapıtları, bu işe gönül vermiş çevirmenlerin çabalarıyla, içeride ve dışarıda, yıllardır derlenip toplanmaya çalışılmış, çeşitli nedenlerden kaynaklanan yanlışların, karışıklıkların, tutarsızlıkların bir türlü önü alınamamıştır. Şimdi Adam Yayınları size Nazım Hikmet’in yepyeni bir toplu yapıtlar derlemesini sunuyor [...]” (De La Fontaine (çev. N. Hikmet), 1989).

2.1.3. Çeviri yapıt III

Yapı Kredi Yayınları tarafından 2002 yılında yayımlanan çeviri yapıtın ön kapağında, Nazım Hikmet’in resmi yer almaktadır. Lafonten çevirilerinin yanı sıra, ilgili yapıtta, çevirmenin kaleme aldığı özgün eserlerin yer aldığı liste bulunmaktadır. İç kapakta, Hikmet’in yaşamöyküsüne yer verilmektedir. *Öbür Masallar* adlı bölümde bulunan *Ağustos Böceği ile Karınca* adlı çeviri metinde,

Oda Yayınları tarafından 1980 yılında yayımlanan çeviri yapıttaki öndeyişin bire bir aynısı yer almaktadır. Ancak, ilgili yapıtta, Hikmet'in kaleme aldığı çeviri bulunmamaktadır. Yapı Kredi Yayınları, sadece masala yönelik öndeyişi yayımlamakla yetinmektedir. Bu çerçevede, Yapı Kredi Yayınları önemli bir ek bilgiyi okurla paylaşmaktadır. İlgili yayınevi, Nazım Hikmet'in *Orhan Selim* takma adını kullanarak, sözü edilen öndeyişi 1935 yılında Akşam Gazetesi için yazdığını okura parantez içinde bildirmektedir (De La Fontaine (çev. N. Hikmet), 2002).

2.1.4. Ön değerlendirme

Gerek yazar/çevirmen konumundaki Nazım Hikmet'in benimsediği çeviri stratejileri, gerekse işveren konumundaki farklı yayınevlerinin benimsedikleri çeviri politikaları, farklı tarihsel dönemlerde, kültürel üretim alanını dönüştüren siyasi ve toplumsal hareketlerin simgesel etkileriyle biçimlenmektedir. Kültürlerarası ekseninde dolaşıma giren her yapıt gibi, yukarıda çözümlenen çeviri yapıtlara uygulanan markaj işlemi sonucunda, her birinin yeni birer kimlik kazandığı gözlemlenmektedir.

Nazım Hikmet'in, Türk kültür ve yazın alanında edindiği yazar konumundaki birincil kimliği göz önüne alındığında, çeviri mesleğini ek iş olarak yapan yarı-zamanlı çevirmenler sınıfında yer aldığı belirtilebilmektedir. Yazar/çevirmen olan Hikmet için estetik ve biçimsel kaygının ön plana çıkması, ilgili çeviri yapıtların, erek kültür ve dil normlarına daha yakın olduğu sonucunu beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, Hikmet, çeviri yapıtlarda, Türkiye'nin içerisinde bulunduğu toplumsal, kültürel ve siyasi düzene yönelik kapalı gönderimler ve sezdirimler yapmaktan çekinmemektedir. Bu çerçevede, Hikmet'in sahip olduğu kültürel ve simgesel sermaye doğrultusunda, Türk kültür ve yazın alanını çevreleyen siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel kısıtlara daha az maruz kaldığını ortaya koymaktadır.

İlgili yayınevleri benimsedikleri çeviri politikaları doğrultusunda, Nazım Hikmet tarafından kaleme alınan ilgili çeviri yapıtları yayımlamaktadırlar. Oda Yayınevi ve Yapı Kredi Yayınlarının, çeviri yapıtları, sansür uygulamadan, Hikmet'in kaleme aldığı siyasi düzene yönelik sembolik göndermeler içeren öndeyişle birlikte yayımladıkları görülmektedir. Adam Yayınları ise, sözü edilen öndeyiş yapıtında yer vermemektedir. İlgili yayınevleri, sahip oldukları sermayenin türü ve hacmi doğrultusunda, siyasi bir takım baskılara maruz kalarak çeviriye yönelik eklemeler/çıkarmalar yapmak zorunda kalırken, kimisi de çeviri metinleri hiçbir ekleme/çıkarma yapmadan yayımlama kararı almaktadır.

2.2. Orhan Veli çevirileri

Araştırma kapsamında, Orhan Veli tarafından, farklı tarihsel dönemlerde Fransızcadan Türkçeye çevrilen Lafonten Masallarına ulaşılmaktadır. Bu çerçevede, çeviri metin IV, Doğan Kardeş Yayınları tarafından 1969 yılında yayımlanan *La Fontaine'in Masalları* adlı çeviri yapıttır. Çeviri metin V ise, çeviri metin IV ile aynı başlığı taşıyan, Yapı Kredi Yayınlarının *Doğan Kardeş* adlı çocuk serisi kapsamında, 2003 yılında yayımlanan yapıttır. Bu bağlamda, sırasıyla, söz konusu olan çeviri yapıtlarda öne çıkan metin-dışı öğeler irdelenmektedir.

2.2.1. Çeviri yapıt IV-V

Her iki çeviri yapıt, farklı yıllarda Yapı Kredi Yayınlarına ait *Doğan Kardeş* serisi kapsamında yayımlanmıştır. Masalların içeriği bakımından çeviri yapıtlar birbirinin aynısıdır. Metin-dışı öğeler düzeyinde ise, çeviri yapıt IV ve çeviri yapıt V birbirinden ayrılmaktadır. Çeviri yapıt IV'ün dış kapağında çevirmene dair hiçbir bilgi bulunmazken, çeviri yapıt V'de Orhan Veli'nin adı çarpıcı yazı karakteriyle öne çıkmaktadır. Her iki yapıtta Vedat Nedim Tör'e, ardından da Orhan Veli'ye ait önsözler bulunmaktadır. Tör, 1944 ile 1970 yılları arasında Yapı Kredi Bankası'nda kültür ve sanat işleri danışmanı olarak çalışmıştır.

Çeviri yapıt IV ile çeviri yapıt V kapsamında, metin-dışı öğeler bakımından farklılıkların gözlemlendiği bir diğer unsur ise arka kapaklardır. Çeviri yapıt IV’de yazara ait bilgi verilmezken, çeviri yapıt V’de yazarın hayatına ilişkin kısa bir bilgilendirme metni yer almaktadır. Yazarın hayatının yanı sıra, çeviri yapıt V’in iç kapağında, çevirmen Orhan Veli’ye ait kısa bir özgeçmiş bilgisine şu ifadelerle değinilmektedir:

“Orhan Veli'nin kısa yaşamına sığdırdığı güzel işler arasında, *La Fontaine*'den yaptığı çeviriler de yer alır. Elli yılı aşkın bir süreden beri sevilerek okunan bu çevirilerde Orhan Veli, Türkçenin olanaklarını, zenginliklerini ustaca sergiler. *La Fontaine*'in *Masalları*'nda denediği ve Türkçeye kazandırdığı söyleyiş biçimi ve şiirsel yapı da bu çevirilerin belleklerimizde yer etmesinde etkili olmuştur” (De La Fontaine (çev. O.Veli), 2003).

2.2.2. Ön değerlendirme

Söz konusu olan örneklerde, farklı zamanlarda aynı yayınevinden çıkan ve Orhan Veli tarafından kaleme alınan çeviri yapıtların, metin-dışı öğeler düzleminde farklılaştıkları saptanmaktadır. Bu noktadan hareketle, 60’lı yıllardan 2000’li yıllara gelindiğinde, Yapı Kredi Yayınlarının benimsediği çeviri politikalarının dönüşüme uğradığı gözlemlenmektedir. Erek yapıt IV’de, çevirmen olarak Orhan Veli’nin adına ve özgeçmişine yer verilmemesinin nedenleri, ilgili dönemi biçimlendiren siyasi ve toplumsal koşullarla ilişkilendirilebilmektedir.

Daha önce vurgulandığı gibi, 50’li yıllardan sonra Veli’nin etkin siyasi kimliği nedeniyle, ilgili çeviri yapıta yönelik Yapı Kredi Yayınları tarafından birtakım metin-içi ve dışı kapsamında kısıtlar getirilmektedir. Bu bağlamda, Yapı Kredi Yayınları, çevirmenin kimliğine, çeviri yapıtta yer vermemektedir. Yapı Kredi Yayınlarının, 2000’li yıllarda Orhan Veli’ye ait Lafonten çevirilerini, sosyo-kültürel üretim alanında yeniden dolaşıma sokması ve metin-dışı öğeler çerçevesinde gerçekleştirdiği yeniden yapılanma süreci, ilgili yayınevinin benimsediği yeni çeviri politikalarının göstergeleri olarak ele alınabilmektedir. Yayınevi, Orhan Veli’nin çevirmen kimliğine duyduğu önemi gerek dış kapakta, gerekse iç kapakta yaptığı metin boyutundaki eklemelerle ortaya koymaktadır. Tarihsel süreç içerisinde, Türkiye’nin dönüşen siyasi/toplumsal koşulları doğrultusunda, Yapı Kredi Yayınlarının Türk kültür ve yazın alanındaki yeni konum edinme pratikleri, ilgili yayınevinin benimsediği çeviri stratejilerini yeniden yapılandırmaktadır.

3. Sonuç gözlemleri

Görüldüğü üzere, çeviri sosyolojisi, çeviri ürünü çevreleyen, çeviri sürecini belirleyen siyasi ve sosyo-kültürel tüm koşullar ile çeviri sürecine katılıp, ürünün ortaya çıkmasında rolü olan tüm eyleyicileri ele alan bir çözümleme yöntemi sunmaktadır. Türkiye’de Lafonten çevirilerinin kültürlerarası dolaşımı üzerinden gerçekleştirilen okuma neticesinde, çeviri eyleminin, toplumsal süreç ve eylem içinde yapılandığı gerçeği bir kez daha vurgulanmaktadır. Türk kültür ve yazın alanında, farklı tarihsel dönemlerde, yazar/çevirmen Nazım Hikmet ve Orhan Veli tarafından çevirisi gerçekleştirilen Lafonten Masallarında, metin-dışı öğeler kapsamındaki farklılıklar öne çıkmaktadır. Çeviri sosyolojisine ilişkin kavramlar ışığında çözümlenen ilgili çeviri metinlerin, Türk kültür ve yazın alanındaki üretim/dolaşım/tüketim süreçleri mercek altına alındığında, çevirmen, yayınevi ve editör konumundaki toplumsal eyleyicilerin uyguladıkları çeviri stratejilerinde, siyasi ve sosyo-kültürel hareketlerin bir tür şekillendirici rol oynadığı saptanmaktadır. Böylelikle, çeviri sosyolojisine ilişkin kavramsallaştırmalar, Türkiye’de dolaşıma sokulan Lafonten çevirileri etrafında yükselen kültürel/yazınsal üretim alanlarını yeniden üreten simgesel, örtülü ve gizlenen siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel temelli güç ilişkilerini görünür kılmaktadır. Bu bağlamda, çeviri ürünlere yönelik çeviri sosyolojisi odaklı kavrayış, hangi yazarın, hangi metnin çevrileceğine, çevirmenin, editörün, yayınevinin nasıl belirlendiğine, çeviri yaptın hangi ön/arka/iç kapaklarla, hangi etiketle,

hangi markayla, kim tarafından yazılmış bir önsözle ve hangi hedef kitle için üretilmesine ilişkin tespitler yapmaya yönelik yol göstermektedir.

Sonuç olarak, çeviri ürünün üretildiği, dolaşıma girdiği, tüketildiği süreçleri ve bu süreçlerde rol oynayan tüm eyleyicilerin (kurum, yazar, çevirmen, yayınevi, editör, okur) benimsedikleri stratejileri, metin-içi ve metin-dışı öğeler odağında, ilişkisel bir akıl yürütme yöntemiyle okumak oldukça önemlidir. Çünkü çeviri eylemini biçimlendiren iktidar ilişkilerine yönelik farkındalık kazanmak ya da başka bir deyişle *sosyolojik bir göz yaratmak* ancak bu şekilde olanaklı kılınmaktadır!

KAYNAKÇA

- Bourdieu, P., Wacquant, L. (2007), *Düşünümsel Bir Antropoloji için Cevaplar*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (1989), “Les conditions sociales de la circulation internationale des idées”, *Actes de la recherche en sciences sociales*, ss. 1-20.
- Bourdieu, P. (2006), *Pratik Nedenler*, Çev. Hülya Uğur Tanrıöver, İstanbul, Hil Yayınları.
- Bourdieu, P. (1984), *Questions de Sociologie*. Paris, Editions de Minuit.
- Ceylan, E., Görgüler Süter, Z. (2007), “Dünden Bugüne La Fontaine Masalları”, *Uluslararası VII. Dil, Yazın, Değişbilim Sempozyumu Bildirileri*, ss. 279-283.
- Chesterman, A. (2006), “Questions in the sociologie of translation”, *Translation studies at the interface of disciplines*, ss. 11-12.
- De La Fontaine, J. (1960), *Les Fables*, Paris, Livre de Poche.
- De La Fontaine, J. (1969), *La Fontaine'in Masalları*, Çev. Orhan Veli Kanık, İstanbul, Doğan Kardeş Yayınları.
- De La Fontaine, J. (1980), *Ağustos Böceği ile Karınca*, Çev. Nazım Hikmet, İstanbul, Oda Yayınları.
- De La Fontaine, J. (1989), *La Fontaine'den Masallar*, Çev. Nazım Hikmet, İstanbul, Adam Yayınları.
- De La Fontaine, J. (2002), *Masallar*, Çev. Nazım Hikmet, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- De La Fontaine, J. (2003), *La Fontaine'in Masalları*, Çev. Orhan Veli Kanık, İstanbul, Yapı Kredi Doğan Kardeş Yayınları.
- Demirel, E. (2012), “Essai d'un cadre réflexive bourdieusien pour le bon sens en traduction en Turquie”, *Synergies Turquie*, ss. 165-173.
- Demirel, E. (2013), *Çeviri Sosyolojisinin İnşası, Bourdieu Çözümleri-Pratiklerden Seçkiler*, İstanbul, Cinius Yayınları.
- Demirel, E. (2014), “Çevirinin Bourdieu Sosyolojisiyle Yapılanan Yüzü, Çeviri Sosyolojisi”, *Cogito Bourdieu Özel Sayısı* (s.76), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, ss. 402-416.
- Gambier, Y. (2006), “Pour une socio-traduction”, *Translation Studies at the Interface of Disciplines*, ss. 29-42.

- Heilbron, J., Sapiro G. (2007), “Pour une sociologie de la traduction: bilan et perspectives”, *Pour une espace de sciences sociales européen*, <http://www.espaceesse.org/art-257.html> [01/09/2014].
- Inghilleri, M. (2005), “The sociology of Bourdieu and the construction of the object in translation and interpreting studies”, *The Translator*, ss. 125-145.
- Meylaerts, R. (2008), “Translators and their Norms: Towards a sociological construction of the individual”, *Beyond Descriptive Translation Studies: Investigations in homage to Gideon Toury*, Amsterdam, Johns Benjamins Publishing Company.
- Sapiro, G. (2008), “Normes de traduction et contraintes sociales”, *Beyond descriptive translation studies. Investigations in homage to Gideon Toury*, ss. 199-208.
- Sapiro, G. (2009), *Les contradictions de la globalisation éditoriale*, Paris, Nouveau Monde Editions.
- Simeoni, D. (1998), “The pivotal status of the translator’s habitus”, *Target* (10), ss. 1-39.
- Simeoni, D. (2008), *Norms and the state: The geopolitics of translation theory. Translation studies at the interfaces of the disciplines*. Amsterdam, John Benjamins.
- Tepebaşı, F. (2007), *Fabl ile Eğitim*, Konya, Tebeşir Yayınları.